

obliquo et per additamentum, quia sic pertinet ad ejus definitionem. Hæc vero propositio: Animal est rationale vel irrationale, ratione disjunctivi est necessaria et de omni, reduciturque ad secundum modum per se, quia licet rationale et irrationale sint differentiæ contrahentes, tamen illud disjunctum habet se ut propria passio, quia proprium est animalis et per se quod aliquo illius disjuncti contrahatur.

Ad tertium respondetur quod accidentia communia, si possunt reduci ad subjectum proprium, ut calor ad ignem, frigus ad aquam, tunc definiuntur ut propriæ passionis per talia subjecta in primo modo per se per additamentum, ut explicatum est. Si vero non sint reducibilia ad aliquod subjectum proprium, tunc non definiuntur per tale subjectum, quantum est ex ratione suæ speciei, quia ab illo subjecto speciem non habent; inhærentia tamen talis accidentis, seu accidentis ut capax inherendi per subjectum definiuntur, quia aptitudo ad inhærendum essentialis est accidenti, sed generice, non specificè.

Ad quartum respondetur: Prædicatum per se quarto modo posse esse accidentale in prædicando, sed est per se in causando, et ita: Calidum calefacit, dicit prædicationem quinti prædicabilis, sed causalitatem per se.

Circa prædicatum quod vocatur secundum quod ipsum, vel prædicatum universale, notandum est ex D. Thoma, 1 Post., lect. xi, quod non dicitur prædicatum universale eo modo quo quinque prædicabilia dicuntur universaliter prædicando, sed secundum quamdam totalitatem et adæquationem, quatenus nec subjectum sine ipso, nec ipsum sine subjecto invenitur, quod est dici ad convertentiam: potest enim aliquid universaliter prædicari, non

tamen secundum quod ipsum, ut cum dicitur: Omnis lapis est coloratus, prædicatio est universalis, sed non est secundum quod ipsum, quia non in quantum lapis coloratus est, sed in quantum mixtum. Quare ad prædicatum universale, vel secundum quod ipsum requiruntur tres conditiones. Prima, ut sit de omni, id est universaliter dicatur. Secunda, ut sit per se primo vel secundo modo, id est, necessario convenientis. Tertia, ut dicatur ad convertentiam, seu in quantum tale. Qua ratione ultima differentia et propria ejus passio conveniunt per se primo, et secundum quod ipsum; ut: Homo est rationalis, vel risibilis, per se primo et ratione ipsius hominis convenit; si vero dicatur: Homo est animal, vel sensibilis, non convenit per se primo, licet essentialiter conveniat, quia etiam convenit aliis, et consequenter ratione nature communis, non ad convertentiam, sed secundum quod ipsum. Et sic dicitur hoc prædicatum: « quod dicitur de omni, et per se, et hoc quod ipsum est »: per se, inquam, in primo, vel secundo modo per se itatis, qui solum sunt modi prædicationis. Itaque de omni et per se, et secundum quod ipsum se habent ut superius et inferius; nam omne prædicatum secundum quod ipsum est per se, sed non e contra, omne per se est de omni, sed non e converso.

QUÆSTIO XXV

DE DEMONSTRATIONE.

Ex præmissis per formam syllogisticam dispositis in materia necessaria fit demonstratio, de qua præcipue agitur in isto opere, et ideo explicatis præmissis sequitur agere de demonstratione, in qua

tria possumus considerare. Primum est definitio, seu essentia illius. Secundum, materia ex qua constat et circa quam versatur. Tertium, divisio ejus in demonstrationem quia, et propter quid. Nam de illius effectu, qui est scientia, agemus quæstione sequenti.

ARTICULUS I.

Utrum recte sit definita demonstratio ab Aristotele.

Dupliciter definitur ab Aristotele demonstratio. Primo, ex ordine ad effectum quem causat, qui etiam est finis ejus. Secundo, ex ordine ad materiam ex qua constat. Et ita prima definitio est secundum ordinem causandi; secunda in quantum est causata ex suis principiis. Prima definitio est: Demonstratio est syllogismus efficiens scire; scire autem est cognoscere causam, ob quam res est, et illius causam esse, et fieri non posse ut aliter res se habeat. Secunda: demonstratio est syllogismus constans ex veris, primis, immediatis, prioribus, notioribus, causisque conclusionis.

Circa primam definitionem adverte tres particulas. Prima est ly syllogismus, secunda ly efficiens, tertia ly scire. Dicitur syllogismus ad declarandum quam formam argumentationis exigit demonstratio, scilicet syllogisticam; enthymema enim, nisi subintelligatur propositio quæ illi deest, et reducat ad formam syllogismi, non habet sufficientem dispositionem ut generet scientiam, quia in una tantum præmissa medium non applicatur, vel explicatur ut actualiter conveniat extremis, sine qua applicatione non fit evidens illatio qua ununtur inter se extrema; et ita, si con-

cludit enthymema, est in virtute syllogismi ad quem reducitur. Quia vero non sufficit explicare rationem syllogismi ex parte formæ, nisi etiam explicetur ex parte materiæ, quæ debet importare necessariam connexionem ut demonstrationi deserviat, ideo talis materia explicatur in hac definitione, per effectum quem habet, scilicet generare scientiam; sicut in sequenti definitione, per intrinsecas condiciones quibus constat.

Secunda vero particula est ly efficiere, ubi difficultas est, quo genere causæ demonstratio dicatur efficere scientiam. Sed breviter respondetur quod vel loquimur de scientia actuali, seu de assensu scientifico, qui est ipsum scire; vel de habituali, id est habitu scientifico, qui producit ex actuali scientia. Si primo modo loquamur, non tota demonstratio, sed præmissæ convenienter dispositæ et admixtæ sunt causa scientiæ; nam demonstratio integra, prout includit præmissas et conclusionem, includit assensum scientificum ex parte conclusionis, et causam talis assensus ex parte præmissarum. Præmissæ autem influunt in conclusionem, sicut dictum est præcedenti quæst., art. III, effective et formaliter: effective quidem ipsi assensus præmissarum, qui sunt formales notitiæ, seu conceptus quibus actuatur intellectus ad inferendum conclusionem; formaliter autem ipsa objecta, seu res cognitæ, quæ istis notitiis representantur, ipsasque præmissas formales specificant; et quia veritas et objecta principiorum virtualiter continent veritates illatas, virtualiter etiam et mediate specificant assensum conclusionis, qui explicite et formaliter tendit in ipsam veritatem conclusionis. Si vero loquamur secundo modo de efficientia habitualis scientiæ, dicendum est

generari ab ipsa demonstratione, non solum ratione præmissarum, sed etiam ab assensu conclusionis; constat enim habitus generari et acquiri per actus similes ad quos inclinant; inclinatur autem habitus scientiæ ad assensum circa conclusionem ex præmissis; ergo per similem actum effective generatur. Sed de generatione habituum latius in *Metaph.*, et in *lib. de Anima*; et videri etiam potest I-II, quæst. II.

Tertia denique particula est *ly scire*, cum dicitur: *Demonstratio est syllogismus faciens scire*; et communiter intelligitur de scientia propter quod: et hoc conformiter ad mentem Aristotelis, qui definiendo demonstrationem subiecit definitionem ipsius scire propter quod, dum inquit: *Scire autem est cognoscere causam ob quam res est etc.*; absolute tamen verum est etiam quod demonstratio quia efficit scire scientia quia, et ita facile utrique demonstrationi accommodari potest definitio. Quid sit autem scientia propter quod et quia, infra dicemus art. IV.

Circa secundam definitionem demonstrationis, advertendum est illam tradi penes propositiones ex quibus formatur, vel formari debet syllogismus demonstrativus, explicando conditiones quæ requiruntur in præmissis ut formetur vera demonstratio ex illis. Dicitur ergo demonstratio: *Quæ est ex veris, primis, immediatis, prioribus, notioribus, causisque conclusionis*. Aliqui loco illius particulae est ponunt *procedit*. Et inveniunt mysterium in *ly procedit*, quod denotat discursum. Sed Philosophus non posuit verbum *procedit*, sed verbum est, sive constat; et utrumque verum est, et quod procedit quantum ad conclusionem illatam, et quod constat ex præmissis et conclusione, quia totus integer syllo-

gismus habet illas ut partes sui. Igitur tres priores particulae definitionis manifestant conditiones præmissarum quasi absolutas; tres reliquæ quasi comparativas, tam in ordine ad conclusionem, quam ad alias propositiones.

Prima ergo particula est *ex veris*, quia licet possit verum concludi ex falso ratione formæ, et supposita concessione præmissarum, tamen scientifice probari non potest ex falso verum, quia probatio dat certitudinem et evidentiam, quam falsitas præbere non potest veritati. Dicitur *ex primis et immediatis*, id est ex per se notis, quæ non per aliud medium demonstrantur, ut explicat D. Thomas, I *Post.*, lect. IV. Et dicuntur primæ respectu earum quæ per illas probantur, immediate vero, quia carent medio demonstrante illas, ut dicit S. Doctor. Itaque non sunt superflue illæ duæ particulae, sed explicant diversas formalitates, scilicet propositionem non esse demonstratam ab alio, quod est carere medio, et esse aptam demonstrare alia, seu primatum inter alia tenere, quod est esse primam. Quid sit autem propositio per se nota et immediata, diximus præced. quæst., art. IV.

Adduntur in definitione tres ultimæ particulae *ex prioribus, notioribus, causisque conclusionis*: in quibus particulis explicat Philosophus præmissas comparative, seu applicative ad conclusionem. Comparando autem præmissas ad conclusionem, oportet quod medium, quo præmissæ connectuntur et manifestant illam, sit causa conclusionis, saltem in cognoscendo, et consequenter præmissæ habeant prioritatem respectu conclusionis eo modo quo habent causalitatem ad illam. Denique debent esse notiora, quia cum causent manifestationem et notitiam conclusionis per hoc

quod ipsa principia nota sint, necessario consequitur quod debeant esse notiora, quia propter quod unumquodque tale et illud magis. Circa istas tamen conditiones demonstrationis, quæ hac definitione explicantur, occurrunt aliqua breviter resolvenda. Primum, an ita sit quod omnis demonstratio debeat constare ex præmissis per se notis et medio probativo vacantibus, an sufficiat quod demonstratio resolvatur in præmissas evidentes quidem, sed ex aliis probatas, et non per se immediate notas?

Respondetur: Hoc secundum sufficere, et ita omnis demonstratio constabit ex primis et immediatis, vel formaliter in se, vel virtualiter, quia ex talibus per se et formaliter deducitur, et sic mediate et virtualiter fit ex primis et immediatis, quia ultimate in illa resolvitur; sufficit autem quod demonstratio constet ex propositionibus quæ resolvantur in propositiones per se notas. Quod etiam docet D. Thomas I *Post.*, lect. IV, § Ostendit, etc.; et manifestum id fit quando, post demonstratam primam vel secundam conclusionem in aliqua scientia, procedimus ad tertiam, vel quartam, vel decimam, quæ ita probantur per suas præmissas, quod tales præmissæ dependent a prioribus conclusionibus, vel a primis principiis.

Secundo inquirens: Quomodo intelligendum sit quod demonstratio procedit ex causis conclusionis: nam demonstratio quia procedit ex effectibus, vel causis remotis; demonstratio autem propter quod non semper procedit ex causis, quæ veræ causæ sint, ut quando unum attributum in Deo probatur ex alio, et passionem entis de ente, ubi non intervenit vera causalitas. E contra autem prima passio causatur ab essentia, et tamen non demonstratur per illam, quia non datur aliquod

medium inter essentiam et primam passionem.

Respondetur: In hac definitione principaliter definiri demonstrationem propter quid, licet adaptari possit demonstrationi quia, ut diximus, accipiendo causas conclusionis non pro causis in essendo, sed in cognoscendo, et quoad nos. Quod vero additur de demonstrationibus propter quid, respondetur non requiri quod semper procedant ex causa quæ formaliter sit causa et physice, sed sufficit quod virtualiter, vel metaphysice, ita quod unum se habeat ut ratio alterius, etsi non sit causans alterum, sicut immutabilitas est ratio aternitatis, et perfectio bonitatis, etc. Quod vero dicitur de prima passione respectu essentiae, respondetur illam quidem causari, et dimanare ab essentia, sed quia essentia est subiectum de quo debet demonstrari, non potest demonstrari de ipsa essentia, nisi per ipsam medio per quod demonstratur, quia est idem cum subiecto, accipitur tamen a nobis definitio essentiae quasi medium demonstrationis non re, sed ratione distinctum.

Tertio dubitatur, cur dicitur in definitione quod præmissæ sint notiores quam conclusio, videtur enim hoc non bene dici. Nam in primis non sunt notiores quia veriores, cum veritas consistat in invisibili. Secundo, non dicuntur notiores quia certiores, nam præmissæ sunt causæ naturales, modo naturali influentes in conclusionem, ergo totam suam certitudinem ei præstare possunt, præsertim quando conclusio non differt in re a præmissis, sed ratione. Imo si intellectus magis se applicet ad attendendum notitiæ conclusionis, quam præmissarum, majorem ei communicabit certitudinem. Tertio, in conclusione theo-

logica, ex una præmissa de fide, altera naturali, conclusio illata est certior præmissa naturali, et sic potest conclusio aliquam præmissam vincere in certitudine, poterit ergo aliquando vincere utramque.

Quarto, quia fundamentum ad asserendum quod principium est notius non est firmum. Est enim duplex fundamentum. Alterum, illud axioma Aristotelis: Propter quod unumquodque tale, etc., quod tamen patitur multas instantias; non enim valet si dicas: Lapis est albus propter albedinem, ergo albedo est magis alba; sanguis funditur propter sanitatem, ergo sanitas magis funditur; homo intelligit propter species et habitus, ergo species magis intelligunt. Secundum fundamentum est: quia præmissæ sunt causæ æquivocæ conclusionis, causæ autem æquivocæ est nobilior suo effectui; hoc autem instatur in causis æquivocis instrumentalibus, quæ non sunt perfectiores suo effectui, sicut semen non est perfectius vivente producto, neque calor igne, præmissæ autem sunt instrumenta intellectus, qui est principale agens producens conclusionem.

Respondet.: Necessario præmissas debere esse notiores, quia si essent æque notæ, vel minus quam conclusio, nullo modo per illas conclusio probaretur. Et ratio est manifesta, quia præmissæ, aut sunt inde monstrabiles, aut ex terminis per se notæ, aut ex aliis prioribus demonstrabiles. Si hoc secundo modo se habent, prius sunt demonstrabiles quam conclusiones ex ipsis deductæ, et consequenter prius notæ, et a paucioribus consequentiis dependentes, et paucioribus mediis indigentes, et consequenter notiores, utpote independentiores in ipsa veritate. Si primo modo, manifestum est quod sunt notiores (utpote ex

terminis notæ) quam conclusiones ex illis deductæ, et ab illis participantes evidentiam.

Ad primum ergo in oppositum dicitur: Veritas sumitur dupliciter. Uno modo ut tenet se ex parte termini quem tangit, scilicet esse vel non esse, ad quem habet adæquationem; alio modo ex parte fundamenti, et modi fundandi talem adæquationem, quæ in aliquibus est immutabilior, vel mutabilior, quam in aliis, et sic fundat certitudinem et firmitatem veritatis, potius quam veritatem ipsam. Primo ergo modo veritas consistit in indivisibili, licet falsitas, quia sumitur per recessum a termino veritatis, latitudinem admittat, et una sit major altera, ut docet D. Thomas, III cont. Gent., c. cxxxix; ipsa autem veritas tangit terminum indivisibilem, scilicet esse vel non esse, non in fieri, sed ut in termino, et in facto esse, quia tangit esse vel non esse ut in re, falsitas vero recedendo ab esse, et tendendo ad oppositum, in qua tendentia potest esse magis vel minus, sicut in peccato. Et non est simile de bonitate morali, cujus adæquatio non est ad regulam indivisibilem et in facto esse, sed ad convenientiam rationis, quæ est medium prudentiæ, et admittit latitudinem, utpote non determinatis regulis alligata, sicut ars, sed juxta circumstantias arbitrarie. Unde veritas speculativa regulatur penes esse vel non esse rei in se, practica vero penes convenientiam, vel disconvenientiam ad rationem et prudentiam. Quando autem dicit Div. Thomas, I p., q. xvii, art. iv., quod veritas et falsitas dicunt contrarietatem inter se, loquitur de veritate et falsitate ex parte judiciorum, seu actuum intellectus, non ex parte termini ad quem est adæquatio veritatis. Et Philosophus in IV Metaphysic., text. viii, lect. vi, apud Divum Thomam, non dixit prima principia

esse verissima, sed certissima, seu firmissima. Et hoc modo ex parte fundamenti, seu firmitatis et modi fundandi, veritas suscipit magis et minus, quia firmior et immutabilior est connexio extremorum in hac propositione: Deus est, quam in hac: Homo sedet, vel: Nix est alba, etc. Et sic etiam præmissæ sunt veriores, id est certiores conclusionem, quia ab illis veritatem participat.

Ad secundum respondetur: Causam naturalem omnino univocam et ejusdem rationis totam suam perfectionem communicare posse effectui, non vero æquivocam, ut sunt præmissæ ad conclusionem; et licet conclusio identificetur aliquando cum præmissis ex parte rei cognitæ quantum ad entitatem, et sic sit ejusdem certitudinis identice, tamen in ratione veritatis est diversa, et quia una se habet ut illata et illuminata, alia ut illuminans, hæc saltem quoad nos debet esse notior. Neque hoc consistit in majori intentione intellectus, id enim deservire poterit ad majorem adhesionem actualem ex parte cognoscentis, non ad firmitatem ex parte rei cognitæ, id est immutabilitatem majorem desumptam ab objecto.

Ad tertium respondet.: In discursu theologico conclusionem non esse notiozem præmissa naturali quoad evidentiam, sed quoad certitudinem, si præmissa naturalis seorsim consideretur; si tamen consideretur ut elevata et conjuncta præmissæ de fide, sic illa conjunctio præmissarum est certior conclusione illata; comparatio autem inter conclusionem et præmissam non debet fieri respectu unius præmissæ tantum solitarie sumptæ, sed ut præmissa est formaliter, id est conjuncta alteri præmissæ, unde desumitur tota et integra ratio inferendi; et sic est certior conclusione theologica præmissa naturalis, ut

conjuncta præmissæ de fide, non secundum se tantum.

Ad quartum respondet.: Utrumque fundamentum esse solidum. Et quoad primum, illud axioma Aristotelis verissimum est, cum debitis conditionibus intellectum, quas diversis locis tractat D. Thomas, ut in I p., q. xcvi, art. II, ad 3, et in II, dist. XII, quæst. I, art. II, ad 2, et II Met., lect. II, et I Post., lect. VI. In summa, reducit veritas ejus ad tres conditiones. Prima, quod distinguantur causa et effectus, nec sit eadem forma utriusque. Secunda, quod effectus et causæ communicent in eadem denominatione, et dicatur unum esse tale propter aliud, non quomocumque, sed quia aliud etiam est tale, ita quod ex denominatione unius nascatur denominatio alterius. Tertia, ut illa ratio, in qua communicant causa et effectus, suscipiat magis ac minus. Et sic defectu secundæ conditionis deficient instantiæ adductæ, et aliæ similes, quia non communicant in eadem ratione et denominatione; nec enim albedo est alba, neque sanitas funditur, nec species intelligunt; defectu vero primæ conditionis non valet: Filius spirat Spiritum sanctum propter Patrem, a quo id accipit, ergo Pater magis spirat, quia per eandem formam spirativam uterque spirat. Et similiter ista non valet: Animal est risibile propter hominem, ergo homo est magis risibilis, quia est idem risibile utriusque; hæc tamen valet: Luna est lucida quia sol est lucidus, ergo sol est magis lucidus, quia non tantum propter solem, sed etiam propter lucem solis luna luget; ita quod ipsa ratio, seu denominatio, in qua communicant causa et effectus, est causa quod aliquid sit tale, ut bene Cajetanus notat in expositione hujus cap. II.

Quoad aliud vero principium, quod

præmissæ sunt causæ æquivocæ respondentur vere esse æquivocas causas, neque esse pure instrumentales, sed in suo genere principales, scilicet in ordine ad illuminandum conclusionem, licet ut motæ a potentia intellectiva, respectu cuius sit habent ut instrumentum, sicut cœlum respectu angeli instrumentum dicitur, et tamen absolute cœlum motum est causa principalis respectu inferiorum, et similiter omnis potentia et virtus rei dicitur instrumentum ejus; non tamen est proprie instrumentum, sed forma agendi, alioquin omnis habitus superveniens intellectui dicendus esset instrumentum, quod tamen proprie non dicitur, quia proprie se habet ut forma agendi ipsi agenti principali; causa autem pure instrumentalis supponit causam principalem esse perfectam in actu, nec ipsam actuat et perficit, sed illi deservit et ministrat. Si vero causam ipsam perficit et actuat ut agat, licet determinando et complendo, ad causam principalem pertinet. Sed habet quamdam similitudinem instrumenti, quatenus est virtus adveniens causæ principali, eique subordinata; et hoc modo præmissæ se habent ad intellectum, tanquam ratio et lux determinans indifferentiam ejus ad illuminandam et inferendam conclusionem.

ARTICULUS II.

Quid requiratur ut aliqua propositio sit demonstrabilis.

Propositio demonstrabilis duas habet condiciones. Prima, quod versetur circa materiam necessariam. Secunda, quod per aliquod medium probetur et illuminetur. Et ratione necessitatis opponitur opinioni; ratione mediis opponitur propositioni per se notæ, id est earenti medio; et sic ad discernendum propositio-

nes demonstrabiles a non demonstrabilibus ista duo oportet explicare, scilicet quomodo exigit materiam necessariam, et quæ sint propositiones per se notæ.

Circa primum, certum est apud Aristotelem, in hoc I lib., cap. vi, et vii, demonstrationem debere esse ex necessariis et per se. Sunt tamen quidam recentiores, qui existimant quod potest esse vera demonstratio etiam circa materiam contingentem, ut indicat Vazq. I, part., disput. iv, cap. vii, et Cabero hic, disput. ii, dub. iii, sed solum requiritur quod actus sint certi, et evidentes. Unde in demonstratione imperfecta, qualis est a posteriori, poterit dari scientia de contingentibus; nam hic syllogismus: Omne animal dum currit calefit, Petrus currit, et est animal, ergo calefit, non est probabilis, neque erroneus, ergo demonstrativus. Et hoc confirmari potest in Physica, quæ est vera scientia, et tamen agit de multis contingentibus, ut quod in aestate sit calor, in hyeme frigus, etc., quæ aliter accidere possunt.

Denique confirmatur in Theologia, quæ habet pro conclusionibus multa contingentia, quæ deducuntur ex duabus propositionibus de fide, vel altera saltem naturali, et tamen est simpliciter certa et infallibilis scientia. Et similiter ipsa fides divina ex parte materialis objecti multa contingentia attingit et credit, et tamen est infallibilis.

Quod si dicatur id habere fidem ratione testimonii divini, cui formaliter innititur, non ratione objecti materialis, hoc ipsum dicemus de scientia, quod ratione suæ formalis rationis et actus erit certa et infallibilis, sed non habebit pro objecto materiali aliquid necessarium.

Sed hæc nihil obstant assertioni nostræ, licet ex secundo argumento moti fuerint aliqui antiqui Philo-

sophi ad negandum dari veram scientiam; inter quos fuerunt Academici, et idem senserunt Heraclitus, et Cratillus. Quibus ex parte adhæsit Plato, sentiens de rebus corruptibilibus non dari scientiam; ut tamen illam non negaret omnino, posuit ideas separatas, de quibus esset scientia, ut ex D. Thoma supra retulimus, q. iii, art. ii. Quod ergo scientia debeat versari circa objectum necessarium, inde constat quia assensus scientificus debet esse certus et firmus circa conclusiones illatas, alioquin non esset scientia, sed opinio, neque esset virtus intellectualis, utpote imperfecta et infirma; virtus autem debet esse dispositio perfecti; non potest autem haberi certus et firmus assensus, si connexio non sit necessaria, sed contingens, siquidem assensus debet esse firmus in veritate, quæ est conformitas ad esse vel non esse; si ergo certo et firmiter dicit hoc esse vel non esse, et in re contingenter est, potest ergo in re mutari; et tunc vel mutatur assensus, vel non mutatur; si mutatur, jam non manet talis scientia, sed opposita; si non mutatur, falsificatur, quia aliter est in re quam in assensu; ergo repugnat quod assensus firmus et certus scientiæ versetur circa objectum contingens.

Ad primum ergo respondet: Quod nec in scientia a priori, nec a posteriori potest dari actus certus et evidens circa materiam contingentem; et in illo syllogismo allato manifestum est quod non est demonstrativus, sed probabilis, quia illa minor: Petrus est animal, et currit, pro illa parte, et currit, non est certa, sed contingens, et ita infert conclusionem probabilem. In Philosophia autem sunt demonstrationes de rebus quæ aliter possunt contingere, non tamen secundum connexionem contingentem, sed ne-

cessariam. Verbi gratia, quod in hyeme sint pluvie contingens est quantum ad eventum, est tamen infallibilis et necessaria connexio quod in illo tempore sint connaturales et debite, ut in plurimum, et hoc omnino necessarium est.

Ad confirm. respondet: Theologiam non inniti ipsis connexionibus, seu veritatibus rerum secundum se, sed ut subsunt virtuali revelationi et lumini superiori; licet autem res secundum se habeant connexionem contingentem, respectu tamen Dei et ut subsunt ejus scientiæ, addunt connexionem infallibilem; Theologia autem nostra subalternatur scientiæ divinæ, et supponit sua principia ibi evidenter esse cognita, atque adeo ibi considerari secundum connexiones infallibiles et immutabiles; unde Theologia formaliter loquendo non versatur circa connexiones contingentes, sed circa infallibiles præsuppositivæ, id est, quatenus in scientia divina præsupponit illas evidenter probatas, et infallibiliter participatas, licet respective ad causas proximas, contingenter se habeant, ut docet D. Thomas, I p., qu. xiv, art. xiii, et ibi latius explicari solet. De subalternatione autem Theologiæ ad scientiam divinam aliqua attingemus seq. quæst.

Ad id quod additur de fide, respondetur eodem modo: quod fides non habet infallibilitatem ab ipsis rebus, sed a testimonio divino, ut doceri solet II-II, q. prima. Ad replicam vero dicitur esse disparem rationem inter fidem et scientiam, quia scientia accipitur ab ipsis rebus, et ex una veritate illuminat aliam, et ideo si veritas firma et immutabilis non sit, nec illuminatio erit firma, et certa; et ideo bene deducitur ex contingentia objecti et connexionem non necessaria formalis ratio contingens et fallibilis; at vero fides non sumit suam rationem formalem ex

connexione rerum, sed ex testimonio divino, quod extrinsecum quidem est rebus ipsis, sed in se certissimum et infallibile, et ideo potest circa res contingentes non contingenter versari.

Ex his sequitur quomodo demonstrationi competant aliae conditiones ex parte objecti demonstrati, scilicet quod sit de universalibus et perpetuis, et ex propriis principiis. Debet quidem esse de perpetuis, non positivo in existendo, sed objective fundando veritatem non dependentem a connexione mutabili. Debet etiam esse de universalibus, quia scientia est de necessariis; connexio autem necessaria solum invenitur inter praedicata essentialia, et inter subiectum et passiones. Et praedicata quidem essentialia pertinent ad definitionem rei; definitio autem non datur de singularibus, ut singularia sunt, sed de ipsa essentia rei quae est communis et pertinet ad speciem; propria autem passio dimanat a principiis essentiae, non a principiis individuationis, et sic connexio propriarum passionum non est cum singularibus, ut singularia sunt.

Denique debet demonstratio procedere ex propriis, et non extraneis, quia debet procedere ex his quae necessario et per se sunt connexa; repugnat autem quod aliquid sit per se connexum cum alio, et sit extraneum illi, quia nil est magis proprium quam id a quo aliquid per se dependet, et cum quo per se connexionem habet, id est intrinsecum. Quod si in Mathematicis aliquando fiunt demonstrationes secundum extrinsecam, tamen ibi supponitur proportio, vel adaptatio unius ad aliud omnino intrinsecam, et sic ratione habitudinis inclusae non proceditur omnino ab extraneis, licet illa habitudo non sit effectus, vel causa, sed proportionis. Quae vero supernaturali lumine demonstran-

tur, licet extrinsecum sit, tamen quia derivatur a Deo, in quo dantur immutabiles et infallibiles connexiones cum rebus quantumcumque contingentibus, ideo tandem resolvitur illa manifestatio in aliquid intrinsecum, saltem ex parte habitudinis, quam omnes creaturae dicunt ad primam causam et ordinationem eius.

Circa secundum, quod in hoc articulo explicandum est, scilicet: quae propositiones careant medio et dicantur per se nota, duo videntur explicatione indigere. Primum, an propositiones per se notae debeant carere omni medio a priori et intrinseco, an etiam medio extrinseco et a posteriori. Et similiter, an licet careant medio in una scientia, possint tamen probari per aliam, v. g., per Metaphysicam, aut aliam scientiam superiorem. Secundum, specialiter circa propositiones in quibus prima passio praedicatur de subiecto, an sint indemonstrabiles simpliciter.

Ad primam difficultatem respondetur: Ad propositionem per se notam absolute loquendo sufficere quod careat medio intrinseco; non autem quod etiam medio extrinseco careat, sive per effectus sive per causam extrinsecam efficientem, vel exemplarem, sive per deductionem ad impossibile. Et ratio est, quia hoc ipso quod aliquid unitur alteri se ipso immediate, habet in se principium sufficiens ut cognitum et penetratis terminis, immediate cognoscatur connexio extremorum, siquidem immediate uniuntur et connectuntur; quidquid autem ex sola explicatione terminorum cognoscitur connecti cum altero, est obiectum propositionis per se notae, scilicet, quae ex explicatione terminorum cognoscibilis est; ergo nihil obstat medium extrinsecum ut propositio sit per se nota, siquidem ex propriis et ab intrinseco solum cognitum ter-

minis cognoscibilis est, et ita secundum se dicitur per se nota, solum vero per accidens et quoad nos poterit dici non per se nota, si termini ipsi non communiter nobis innotescant. Et per ly terminos non intelligimus voces et conceptus, sed res significatas, ut significantur per illos, in quantum ex simplici explicatione earum sine probatione innotescit connexio extremorum. Et dico simplici explicatione, propter cognitionem angelicam, quae quidem simplici intuitu penetrat tam principia, quam conclusiones; sed hoc ideo est, quia ille modus simplex propter sui eminentiam est aequivalens nostro modo cognoscendi scientifico, et per discursum; ut autem propositio sit per se nota requiritur quod sine aliquo medio probativo, et illativo, nec formaliter, nec virtualiter, sed ex simplici explicatione terminorum innotescat.

Ex quo colligitur esse indemonstrabiles omnes propositiones, quae continent aliquam definitionem vel praedicatum essentialia, etiamsi non sint prima principia, quae continent communissima praedicata; nam hoc ipso quod aliquid connectitur immediate cum aliquo, et est de conceptu illius, solis terminis explicatis, sine alio circuito, vel medio probante, ipsa connexio extremorum cognoscibilis est de se loquendo.

Colligitur secundo non repugnare quod propositiones per se notae possint probari per medium extrinsecum, vel deductionem ad impossibile; hoc enim non opponitur immediate et intrinsecae connexioni praedicatum, et hac ratione Metaphysica explicat et defendit omnia alia principia, non quidem ostensive, sed deducendo ad impossibile, et ad illud supremum principium: Quodlibet est, vel non est.

Dices: Deductio ad impossibile aequivalet ostensioni veritatis, quia

deductio ad impossibile ostendit falsitatem propositionis oppositae, ergo et veritatem proprii principii; quod enim adstruit falsitatem seu impossibilitatem unius, adstruit veritatem oppositi, cum non possit idem affirmari et negari.

Respond.: Deductionem ad impossibile solum procedere ex suppositione quod negetur aliqua conclusio et concedatur aliqua praemissa, et sic ex opposito conclusionis negatae inferitur oppositum concessae; hoc autem non est ostendere veritatem ipsius conclusionis determinate et in se, sed ostendere quod si negetur veritas propositionis illata, tenetur aliquis concedere duo contradictoria in concessione praemissarum, quomodo autem, et unde habeat veritatem propositio illa, hoc non demonstrat.

Colligitur tertio quod, quando assumimus pro praemissis sui principii aliquid, quod per aliam scientiam probatum est probatione intrinseca, sicut contingit in subalternata, scientia respectu subalternantis, tunc illa non sunt principia simpliciter, sed conclusiones demonstratae per aliam scientiam, quod non est simpliciter carere medio intrinseco et a priori, sed illud ab ista scientia inferiori non attingi, sicut etiam in eadem scientia una conclusio demonstrata potest assumi ut principium ad aliam conclusionem demonstrandam. Quomodo autem scientia subalternata utatur principii a subalternante probatis, dicemus quaestione sequenti. Et sic intelligitur Philosophus, quando docet aliqua principia esse indemonstrabilia simpliciter, alia vero secundum quid; sunt enim simpliciter, quae carent medio intrinseco, sunt vero secundum quid quae ab inferiori scientia non demonstrantur, sed a superiori; licet etiam non repugnet propositiones simpliciter indemons-

trabiles probari per aliquod medium extrinsecum. Et hinc est quod aliquando in scientiis, a posteriori, vel per causas extrinsecas demonstrantur earum subjecta, vel ex alia scientia cui subalternantur. Unde ad scientiam solum pertinet præsupponere de suo subjecto quid est, quod est carere medio intrinseco pertinente ad quidditatem, non vero medio extrinseco, quod non pertinet ad quid est.

Dices: Quid, si simul occurrat medium a posteriori demonstrans aliquam propositionem per se notam, et simul notitia ejus ex terminis, quomodo se habebit intellectus? Resp.: Has duas notitias non repugnare simul in intellectu, quia sunt per diversa media; sicut si per diversas scientias aliquod objectum cognosceretur; repugnare tamen ut in eodem actu convenient, quia unus actus tantum est unius speciei, et consequenter unius medii et unius specificativi; non est autem specificativi innotescere aliquid ex sola explicatione terminorum, et a posteriori per effectum, nam etiam notitia propter quid et quia specie distinguuntur, ut dicemus articulo. iv. Nec potest aliqua species continere in se differentias específicas inferiores, nisi sit ordinis superioris, quod hic non apparet intervenire.

Circa tertiam difficultatem, solum advertit quod prima passio dimanans ab aliquo subjecto, vel potest comparari ad ipsum subjectum realiter et secundum se, vel ad definitionem ejus, media qua nobis explicatur. Si comparatur ad subjectum secundum se, caret medio reali, quia inter ipsam et subjectum non datur medium, sed non caret medio rationis, scilicet definitione, quæ ratione distinguitur a subjecto, et mediante ipsa de illo probatur, sicut de homine, quod sit disciplinabilis, quia est animal rationale; si tamen

comparatur cum ipsa definitione cui immediate connectitur, reddidit propositionem indemonstrabilem, id est medio vacantem. Nec obstat quod dimanat ab essentia, et ita per ipsam essentiam innotescere potest, hoc enim habet immediate, id est sine medio reali superaddito, sed per medium definitionis; definitio autem non distinguitur in re a definito, quod est non distingui medium a subjecto.

ARTICULUS III.

Utrum omnis demonstratio circularis sit vitiosa.

Aristoteles refutans duos errores antiquorum, quorum unus existimabat nullius rei dari scientiam, alter omnium dari scientiam, ut utrumque excluderet posuit dari propositiones per se notas, quæ non essent demonstrabiles nec scitæ, essent tamen principium sciendi et illuminandi conclusiones demonstrabiles. Et quod deveniendum sit ad tales propositiones, resolvendo illas per processum directum, manifeste constat quia, cum unum demonstratur per aliud, et non possit dari processus in infinitum, oportet devenire ad aliquod principium quod careat alio priori quo demonstratur, et tamen sit ratio et principium demonstrandi alia, cum quibus habet necessariam connexionem; et tale principium vocatur per se notum, id est, ex sola explicatione terminorum, et proprie non est scitum tale principium, sed est principium sciendi. Et sic contradicit primo errori, ostendendo quod aliquorum datur scientia, deveniendo ad aliquid quod non sit scitum, sed per se notum, quod plus est quam scitum; et consequenter etiam destruitur alius error contrarius, scilicet

quod omnium datur scientia, cum deveniendum sit ad aliquod principium per se notum, de quo non datur scientia, sed ab ipso oritur scientia.

Sed tamen, quia respondebant antiqui prima principia esse quidem indemonstrabilia secundum processum directum per aliam priorem causam, esse tamen demonstrabilia per circumulum, id est, per ipsammet conclusionem, quam inferunt, ideo rejicit demonstrationem circumularem tanquam vitiosam. Est autem circumulus in demonstratione progressus quidam a principiis ad conclusiones, et regressus ab ipsis conclusionibus ad principia. Et potest fieri talis processus dupliciter: uno modo regrediendo ab eadem conclusione ad eadem principia, eadem, inquam, materialiter, sed non formaliter, id est, ut cognita per aliud formale medium, quam per ipsamet principia; vel secundo potest fieri iste processus ab eadem conclusione etiam formaliter sumpta, id est, ut cognita formaliter per eadem principia ad quæ sit regressus. Et primus circumulus vocatur difformis, quia diverso medio proceditur a principiis ad conclusiones, et a conclusionibus ad principia; secundus vero vocatur uniformis, quia sub uno et eodem medio proceditur a principiis ad conclusiones, et a conclusionibus ad principia.

Dicendum est ergo quod Aristoteles solum intendit reprobare circumulum formalem et uniformem, non autem difformem et materialem, qui simpliciter non est circumulus, nec vitiosus. Et primus probatur quia, si admittitur circumulus formalis et uniformis, demonstrabitur idem per idem, et dicetur idem notus et ignotius seipso respectu ejusdem. Si enim probetur hominem esse risibilem quia est rationalis, et rursus si negatur esse rationalem, id probetur

quia est risibilis, ergo in prima probatione rationale est notius risibili, et in secunda probatione risibile est notius rationali, siquidem id per quod aliquid probamus debet esse notius eo quod probatur. Quare idem erit notus et ignotus formaliter, et secundum idem medium respectu ejusdem, scilicet rationale respectu risibilis, et risibile respectu rationalis.

Quoad, secundum vero probatur quia circumulus materialiter sumptus tunc contingit quando regreditur a conclusione ad antecedens, cognita conclusione per aliud medium, et tunc non probatur per idem, sed per aliud a quo notificata est illa conclusio, et in illo genere, seu medio diverso quo probatur, potest esse conclusio notior quam illud primum antecedens a quo illata fuit, et tunc conclusio licet materialiter sit una propositio, tamen cum sit cognita duplici medio, consequenter pendet ex duplici antecedenti; et sic cum ex ipsa regredimur ad unum antecedens, a quo probata est ex vi alterius probationis, non ab ipsa formaliter regredimur, sed ab illo alio antecedente, quo manifestata est. Et sic formaliter, et simpliciter nullus est circumulus.

Ex his autem solvantur aliquæ instantiæ, quæ in contrarium solent adduci. Nam in causis datur perfectus circumulus, quia causæ ad invicem sunt causæ, ut dicitur in *Physic.*, text. xxx, et v *Metap.*, c. ii, ergo etiam in demonstrationibus, siquidem per causas formantur. Item Philosophus sæpe utitur circumulo; nam lib. ii *Poster.*, c. xii, docet posse demonstrari pluviam et uniformem, demonstrabitur idem per idem, et dicetur idem notus et ignotius seipso respectu ejusdem. Si enim probetur hominem esse risibilem quia est rationalis, et rursus si negatur esse rationalem, id probetur

una parte et non ab alia, ostendit quia habet partes anteriores et posteriores. Et similiter stellas esse immobiles per se, quia sunt sphaericae figurae, et rursus esse sphaericae figurae quia sunt immobiles. Et in universum philosophi ex effectibus coperunt causas cognoscere, postea ex causis eosdem effectus. Denique in probationibus dialecticis potest admitti circulus, quia ibi probatio non fit per aliquid notius, et quod sit causa alterius, unde idem est incipere a conclusione ad praemissas, vel a praemissis ad conclusionem. Idque videtur admittere Philosophus, II Poster., capit. VII, ubi concedit unam definitionem demonstrari per aliam a qua rursus demonstratur, quia inquit eas probationes esse dialecticas, non demonstrativas.

Ad primum respond.: Causas non habere circulum formaliter, sed materialiter et in diverso genere causandi. Neque enim est circulus ubi est diversa ratio dependentiae, et consequenter diversa ratio notificandi; aliter enim notificatur causa materialis per formalem, aliter formalis per materialem et efficientem; et cum sint plures causae quam duae, potest notificari materialis per efficientem, et sic notificata manifestare formalem; et rursus ipsa formalis, ut notificata per materialem, notificare efficientem, et finalem; et sic e converso. De quo in II Physic. latius dicitur.

Ad secundum dicitur illas demonstrationes non esse circulares formaliter; pluvia enim ut cognita per experientiam manifestat vapores, qui sunt causae pluviae, et isti tanquam causa efficiens demonstrant pluviam. Ad litteram tamen Philosophus non loquitur de eisdem vaporibus et pluvia, sed respectu diversorum; pluvia enim est causa vaporum, et vapores sunt causa

non ejusdem, sed alterius pluviae.

Ad ea quae adducuntur ex II de Caelo respondet S. Thomas ibi, lection. VII, et rursus lect. XVI, quod Philosophus non utitur circulo formali, sed materiali, et ab eadem re aliter cognita, et in diverso genere causae. Sicut si probemus cor moveri per motum venae pulsantis, hoc pertinet ad quaestionem an est. Si autem quaeratur quae sit causa motus venae pulsantis, quod pertinet ad quaestionem quid est, debet hoc probari per ipsum cor tanquam per causam; sed hoc in diverso genere causae procedit, et supponendo aliam notitiam, v. g., experimentalem, vel aliam similem in eo quod probatur quoad an est. Et sic Philosophus quando probat stellas esse sphaericae figurae quia non moventur seipsis, et rursus non moveri seipsis quia sunt figurae sphaericae, ideo est quia supponit illam primam propositionem probatam per aliud medium, ut ibi inquit S. Thomas, et idem est in aliis propositionibus. Et similiter philosophi ab effectibus coperunt cognoscere causas quoad an est, deinde vero ex causis processerunt ad effectus quoad propter quid.

Ad ultimum inconveniens respond.: Quod etiam in probabilibus non potest committi circulus formalis, quia licet non procedatur per causam intrinsicam, proceditur tamen a notiori probabiliter ad ignotius etiam probabiliter. Unde si hoc ignotum assumatur in eodem genere probationis ad ostendendum antecedens, sumetur tanquam notius illo, et sic erit notius et ignotius in eodem genere respectu ejusdem, quod eodem modo repugnat in probabilibus ac in aliis. Si vero conclusio probabilis ex alio capite videatur quam antecedens, jam non erit circulus formaliter et uniformiter, sicut de aliis probationibus dictum

est. Et ad locum Philosophi ex II Posterior., c. VII, respond.: Non probare circulum formalem in probationibus dialecticis, sed solum comparare probationem unius definitionis per aliam, modo probationis dialecticae, quantum ad hoc quod dialecticus multiplicat media, quia probabiliter procedit, non autem uno tantum medio utitur, sicut demonstrator. Et ita se habet qui definitionem alias ex terminis notam per aliam definitionem probat, et e converso.

ARTICULUS IV.

Quid sit demonstratio quia et propter quid, et an sit bona divisio.

In quaest. praecedenti, art. I, diximus quaestionem an est solum respicere existentiam, vel possibilitatem, seu rem aliquam dari, non tamen causam, vel radicem propter quam detur; eodem modo in assignanda differentia demonstrationis propter quid et quia procedendum est; nam praecipue differunt in hoc quod demonstratio quia solum intendit ostendere evidenter quod aliquid sit verum, id est quod vere datur, non tractando quomodo sit verum, seu causam propter quam detur, sed hanc investigat demonstratio propter quid.

Distinguit autem Philosophus has demonstrationes cap. XI (alias X), tum respectu diversarum scientiarum, tum respectu ejusdem; possunt enim utrobique inveniri. In diversis quidem scientiis, quia multae scientiae de aliqua re non cognoscunt causam et radicem ejus, sed tantum cognoscunt evidenter quod talis res sit, sive sint scientiae inter se disparatae, sive una subalternetur alteri, eo quod ad subalternantem spectat scire propter quid, ad subal-

ternatam quia; quod commodius sequenti quaestione explicabimus, tractando quomodo differant scientia subalternans et subalternata. In eadem autem scientia distinguit Philosophus has demonstrationes ex diverso modo procedendi, quia, ut advertit D. Thomas, I Posterior., lection. XXIII, oportet quod demonstratio sit ex causis veris et immediatis. Unde contingit deficere a demonstratione propter quid vel quia non proceditur ex causis, sed ex effectibus, vel quia non ex causis immediatis et proximis, sed remotis, quae non sunt determinata radix hujus veritatis, ut si quis probaret lapidem non respirare quia non est animal, reddidit causam remotam, quia aliqua sunt animalia quae non respirant; unde praecipue servit ad demonstrationes negativas.

Ex quo obiter colligitur aliquos minus advertenter confundere demonstrationem propter quid cum demonstratione a priori, et demonstrationem quia cum demonstratione a posteriori. Quod non ita est, quia licet omnis demonstratio propter quid sit a priori, sed non e contra, et omnis demonstratio a posteriori est quia, sed non e contra. Nam demonstratio quia solum consistit in hoc quod ostendatur veritas, sed non radix illius propria et immediata; quod autem detur aliqua veritas potest aliquando ostendi per aliquid posterius, scilicet per effectum, aliquando per aliquid prius, scilicet per causam remotam, aliquando per aliquid concomitans. Unde non omnis demonstratio quia est solum a posteriori, id est ex effectu, sed aliquando per aliquid prius, scilicet per causam remotam. At vero omnis demonstratio propter quid semper est a priori, quia semper est per causam, eamque proximam et immediatam.

Duo ergo restant in praesenti ex-

plieanda. Primum, an sit adæquata ista divisio. Secundum, qualis sit, an generis in species, vel analogi in analogata. Circa primum dicendum est quod hæc divisio est adæquata, quæ est sententia communis, licet Commentatori, initio Phys., communiter tribuatur quod alterum demonstrationis membrum addiderit, quod vocavit demonstrationem simpliciter, videlicet quæ non solum demonstrat propter quid, sed etiam demonstrat rem esse. Alii dicunt demonstrationem a signo nec esse propter quid, nec quia.

Nihilominus assertio nostra probatur, quia ista divisio traditur per membra immediate opposita, quorum unum infert contradictoriam negationem ad alterum. Nam demonstratio quia est illa quæ tradit veritatem aliquam non ostendendo propriam et peculiarem ejus radicem, sive id fiat per causam remotam, sive per effectum, sive per aliquid aliud cum quo illa veritas habeat connexionem per se, licet ab illa non oriatur. Demonstratio autem propter quid est illa quæ ostendit veritatem aliquam secundum suam propriam causam et radicem, cognitam ut talem. Ergo differunt istæ demonstrationes per immediatam oppositionem, et sic adæquate exhauriunt divisum. Quod non contingit in demonstratione a priori et a posteriori, quia potest fieri demonstratio per aliquid quod non sit prius nec posterius, sed concomitans, et quod est simul cum alio, sicut correlativa sunt simul et per unum demonstratur aliud, ut si est pater, ergo datur filius, et tamen non se habent ut prius et posterius; et similiter in Mathematicis frequenter contingunt demonstrationes fundatæ in aliqua proportione, vel correspondentia inter lineas, vel alias figuras, sine hoc quod interveniat ibi ratio causæ vel effectus. Et ad hoc

etiam pertinent demonstrationes quæ deducuntur ex actibus cognitionis vel visionis, ut si dicas: lapis videtur a me, ergo lapis est, et tamen lapidem esse visum nec est causa, nec effectus existentie lapidis. An vero demonstratio propter quid et quia possint in alia membra dividi, ut videtur sentire Commentator loco citato, dicemus in solutione ultimi argumenti.

Sed peses quid intelligamus nomine causæ remotæ, et causæ proximæ. Respondetur quod causa remota, ut sumitur ex Mag. Soto, in 1. Post., q. v, et Cajetano super cap. XII 1. Post., est illa quæ non convertitur cum suo effectu: causa enim remota non nisi remote influat in effectum, et sic excedit illum; quando autem convertitur cum effectu formaliter loquendo et per se dicitur causa proxima. Quod vero non convertatur aliqua causa cum effectu formaliter et proxime, potest triplici modo considerari. Primo, quia licet cum effectu convertatur, non tamen immediate, sed aliquid inter causam et effectum debet mediare, sicut essentia considerata respectu tertie et quartæ passionis, quas causat mediante prima vel secunda. Secundo, per aliud-extremum dicitur causa remota, quæ non convertitur cum effectu, nec illum infert, aut infertur ex illo, licet quandoque talem effectum operetur; sicut si dicas quod aliquis habet febrem quia habet concitatum pulsum, aliquando enim sine febre datur pulsus concitatus, ut in corrente; aliquando e contra febris sine concitatione pulsus, ut in moriente. Tertio denique dicitur causa remota, quæ non adæquate convertitur cum effectu, est tamen causa sufficiens ad inferendum negationem effectus, non autem ad positive ponendum illum; sicut bene valet: Non est animal, ergo non respirat, e contra tamen non

valet: Est animal, ergo respirat; et ita ly animal dicitur causa remota respirationis: et ad hoc pertinet illud exemplum quod affert Philosophus hic, de illo qui interrogatus an essent tibicines in Scythia, respondit ne quidem esse viros, quod fuit vere causa valde remota.

Circa qualitatem hujus divisionis, an sit univoce, vel analogata, tota difficultas reducitur ad hoc: an utraque demonstratio causet scientiam simpliciter, an sola demonstratio propter quid. Videtur enim illi soli convenire definitio supra tradita, quod scire est cognoscere causam ob quam res est et illius causam esse; ergo illa demonstratio, quæ non cognoscit causam ob quam res est, simpliciter non facit scire, et sic in ratione demonstrationis scientificæ analogice convenit cum demonstratione propter quid. Ex alia vero parte univoce videntur convenire demonstrationi quia et propter quid, siquidem demonstratio quia habet certitudinem et evidentiam circa suum objectum, ergo eodem modo opponitur opinioni sicut scientia propter quid, opinio enim est incerta et invidens; ergo habet substantiam et essentiam scientiæ, siquidem habet substantiam et essentiam evidentie et certitudinis, quia opponitur, et destruit opinionem, et sic pertinet ad scientiam.

Nihilominus dicendum est demonstrationem, vel scientiam quia intrinsece et substantialiter habere rationem demonstrationis, quatenus habet certitudinem et evidentiam, et sic absolute esse univoce demonstrationem secundum modum formalem procedendi, sed imperfecte participare rationem scientiæ, quia non versatur circa objectum scientificum, quod est quidditas et ea quæ ad quidditatem sequuntur, sed versatur circa ipsum an est, non attingendo radicem et causam veritatis

propter quam est. Quod ergo veram et propriam demonstrationem faciat ex parte certitudinis et evidentie, deducitur ex D. Thoma, 1. p., q. II, a. II, ubi probat dari demonstrationem de hoc quod Deus sit, licet procedamus per effectus, qui sunt notiores quoad nos. Et ratio est clara, nam demonstratio quia innititur connexioni necessariæ inter effectum et causam, vel inter causam remotam et effectum, sicut per necessariam connexionem probatur omne quod fit ab alio fieri et non dari processum in infinitum. Et similiter in demonstrationibus negativis ex negatione causæ remotæ bene infertur negatio effectus, licet non ex sola positione positio; sicut bene valet: Non est animal, ergo non respirat, sed non positive: Est animal, ergo respirat. Est ergo demonstratio quia certa et evidens.

Quod vero ex parte objecti quod attingit non sit scientia perfecta, probatur quia non attingit quod quid, sed an est; sed quæstio an est præsupponitur ad scientiam, unde nulla scientia potest ministrare principia ad probandum an est de suo subjecto, sed debet ea præsupponere aliunde; ergo in demonstratione quia necessario proceditur ex extraneis ab objecto, licet non extraneis a connexionem cum conclusione demonstrata: et tamen scientia, quæ proprie et perfecte est scientia, non procedit ex extraneis, ut probat Philosophus, 1. Poster., c. VII; igitur demonstratio quia solum versatur circa præambula ad scientiam, non circa proprium objectum scientiæ, quod est quid. Et hinc est quod scientia quia potest pertinere et reduci ad eandem scientiam propter quid, et quamvis procedat ex principis extraneis, et quantum ad hoc videatur esse diversæ speciei; sed tamen est diversæ speciei imperfecte, et sicut embrio quidam scientiæ

deserviens scientiæ principali ministerialiter; versatur enim circa præambula et præsupposita ad scientiam, scilicet circa quæstionem an est, quod melius explicabitur solutione ad ultimum. Quomodo autem conveniat scientiæ subalternatæ scire quia, et subalternanti scientiæ propter quid seq. quæst. explicabitur. Et ex hoc manent solutæ rationes dubitandi a principio hujus dubioli.

Solvuntur argumenta.

Contra primam conclusionem arguitur. Quia ex una parte videntur dari plures demonstrationes quam propter quid et quia, et ex alia parte pauciores. Videntur quidem dari plures, nam in primis potest dari illa quam Commentat. 1 Physiocr., vocat demonstrationem simpliciter, scilicet quæ demonstrat rem esse, et propter quid sit, quæ simul est demonstratio propter quid, et quia. Item demonstratio per signum neque demonstrat per causam, neque per effectum ipsi rei adæquatam, ergo est alia tertia demonstratio. Item demonstratio deducens ad impossibile, et similiter demonstratio negativa, in qua sumitur pro medio aliqua negatio, neque procedunt per causam, neque per effectum, cum negatio et impossibile neque sint causa, neque effectus rei demonstratæ. Denique demonstratio in qua ex aliquo prædicato superiori colligitur aliquid convenire inferiori non est quia, nec propter quid, ut in hoc syllogismo: Omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia, ubi ly animal neque est causa, neque effectus respectu substantiæ.

Ad primum exemplum respondet Cajetanus, 1 Poster., c. XIII, quod illa demonstratio Commentatoris

non est media inter demonstrationem quia et propter quid, sed subdividit demonstrationem propter quid, quasi dicatur: alia est demonstratio propter quid tantum, alia quæ demonstrat propter quid et simul quod res sit. Verius tamen videtur demonstrationem propter quid semper includere demonstrationem quia virtualiter et eminenter. Qui enim demonstrat causam veritatis, a fortiori demonstrat quod detur talis veritas, e contra vero non; qui enim demonstrat veritatem dari, non continuo demonstrat causam propter quam datur.

Ad secundum exemplum dicitur quod demonstratio per signum de se solum probat rem esse, non autem ostendit causam et radicem ejus sive signum sit effectus, sive causa remota, vel aliquid concomitans, et ita pertinet ad demonstrationem quia.

Ad tertium respondetur quod, in primis, demonstratio de qua Philosophus hic agit, potest dici quod solum est demonstratio ostensiva; sed tamen adhuc illa quæ est ad impossibile reducitur ad demonstrationem propter quid, vel quia. Nam si deducatur ad impossibile per causas talis impossibilitatis, est propter quid; quæ vero deducit ad impossibile ex effectibus, est demonstratio quia. Ut sit dicas: Si equus discurrit, sequitur quod sit rationalis, proceditur per effectus. Si autem dicas: Si lapis est vivens, sequitur quod se moveat, est propter quid. De demonstratione vero negativa, dicimus quod etiam una negatio potest esse causa negationis suo modo, sicut bene valet: Non est animal, ergo non est rationale. Et sic, quando afferitur propria et immediata causa negandi, est demonstratio propter quid.

Ad quartum dicitur quod illa demonstratio est demonstratio quia;

solum enim probat dari talem veritatem, non afferendo causam ejus proximam et adæquatam, sed identicam et remotam: non enim propria et unica causa quod aliquid sit substantia, est animal. Cæterum quando proceditur ab universali ad singulare, ut si dicatur: Omnis homo est risibilis, ergo Petrus, vel illa non est demonstratio propria, sed explicatio partium contentarum in universali, vel, si est demonstratio, est propter quid, tradit enim causam propter quam Petrus est risibilis.

Secundo arguitur. Nam demonstratio quia, quantumcumque certo et evidenter procedat, non tamen quietat intellectum, sed adhuc relinquit suspensum quousque causam et radicem veritatis sciat; proprium autem scientiæ est quietare intellectum, et ita D. Thomas, 1 Poster., lect. XVIII, dicit: « Quod scire ex propriis principiis solum est verum scire. » Et lect. XXIII, inquit: « Demonstratio propter quid esse demonstrationem simpliciter »; ergo demonstratio quia non est simpliciter et univoce demonstratio.

Confirmatur. Quia demonstratio quia non constat ex præmissis necessariis simpliciter, ergo non est simpliciter demonstratio. Antecedens probatur: Præmissæ vel sunt causa remota, vel effectus; causa remota non habet necessariam connexionem cum effectus, sicut esse animal ad esse respirativum; effectus etiam vel supponuntur cogniti per causam, vel per experientiam: si per causam, illa demonstratio erit propter quid; si per experientiam, ejus cognitio est fallibilis, et consequenter non fundat necessariam demonstrationem.

Respondetur: Scientiam quia esse imperfectam scientiam, et non simpliciter, ex parte objecti, quia in illo non attingit quid, sed an est; in eo ve-

ro quod attingit, perfecte quietat intellectum scilicet quoad an est, licet relinquat intellectum non convictum, neque quietum quoad quid est, quia hoc ad se non perlinet; et pro tanto est imperfecta illa demonstratio, quia hanc rationem quidditatis non attingit; nec amplius D. Thomas vult in illis locis, in quibus soli demonstrationi propter quid attribuit rationem demonstrationis simpliciter, id est, si consideretur ex parte objecti scientifici, quod est quidditas, hoc enim simpliciter non attingit. Si autem consideretur modus scientificæ attingendi, id est certo et evidenter, sic etiam demonstratio quia simpliciter est demonstratio.

Ad confirmationem respondetur: Quod causa remota præcipue deservit ad demonstrationem negativam, quando non est causa convertibilis cum effectu, sicut bene valet: Non est animal, ergo non respirat, non tamen positive: Est animal, ergo respirat. Si tamen causa remota sit convertibilis cum effectu, ut cum ex aliqua essentia inferatur propria passio mediata, tunc etiam positive bene valet a causa mediata, seu remota. Nec dici potest quod in demonstratione negativa negatio causæ remotæ facit demonstrationem propter quid, sicut demonstratur propter quid quod lapis non respirat, quia non est animal; nec inquam dici potest, quia licet illa negatio sufficienter convinceat negationem respirationis, quia tamen non negat propriam et immediatam causam respirandi, non traditur per propriam et immediatam causam negationis, propria enim ratio negationis per oppositam formam cognoscitur.

Et ad id quod additur de effectibus, respondetur tunc esse per se notos quando cognoscuntur per experientiam certam et indubitam, vel saltem inductive manifestatam, quia

omnis scientia ortum habet ab inductione, ut cum ostendimus ex effectibus dari primam causam, effectus aliquos dari indubitatum est.

Ultimo arguitur. Nam demonstratio quia, et propter quid procedunt ex diversis principiis, et sub diverso lumine, una ex effectibus, alia ex causis; ergo debent generare habitus specie diversos, quia ex diversitate principiorum et luminis, sumitur diversus habitus scientificus; non ergo demonstratio quia reducit ad scientiam propter quid, quia non reducit ad ejus principia.

Respondetur quod si demonstratio quia et propter quid procedunt in diversis scientiis, sive subalternatim positae, sive dispartite se habentibus, constat tunc etiam ad diversos habitus pertinere. Si autem in eadem scientia procedat utraque demonstratio, qualenus demonstratio quia in eodem objecto tangit rationem an est, et demonstratio propter quid rationem quid est, sicut in Theologia probatur Deum esse per demonstrationem quia, tunc dicunt aliqui quod, licet demonstratio quia et propter quid procedant ex diversis principiis, et sic sint diversae speciei, generant tamen eundem assensum speciei, et consequenter eundem habitum, sicut calor productus ab igne et a sole est ejusdem speciei. Ita M. Sotus, 1 Post., q. v. Alii dicunt quod illi assensus sunt speciei distincti, ut M. Cabrero.

Sed mihi videtur explicatius hoc resolvi ex sententia Cajetani, 1 p., q. 11, a. 11, ubi dicit quod, cum nulla scientia ex propriis probet suum subjectum esse, sed ex extraneis sibi appropriatis, quando illa extranea nobis notiora sunt, inde est quod Theologia probat Deum esse, non ex propriis simpliciter, sed ex propriis ministerialiter, scilicet ex notis lumine naturali, quae Theologiae mi-

nistrant. Unde dicimus quod, licet demonstratio quia, quando fit in eadem scientia in qua proceditur propter quid, procedat ex principiis extrinsecis, et consequenter distinctis a propter quid, tamen, quia appropriantur objecto talis scientiae, et disponunt ad illud, eo quod versantur circa an est, et praeparant ad intelligendam quidditatem, et demonstrandum passiones de ipsa, ideo dicitur reduci demonstratio quia ad demonstrationem propter quid, quia etsi procedat ex diversis principiis, appropriantur tamen ad objectum propter quid, disponendo et praeparando ad ipsum per demonstrationem rei quoad an est. Et licet sint assensus speciei diversi si secundum se et seorsum considerentur istae demonstrationes, ut tamen coordinantur, et una appropriate se habet ad aliam praeparando ad illam; ideo pertinet ad eandem speciem scientiae propter quid non absolute, sed appropriate et reductive, seu dispositivae, sicut dispositiones ad formam.

QUAESTIO XXVI.

DE SCIENTIA, TAM SECUNDUM SE, QUAM IN ORDINE AD OPINIONEM ET FIDEM.

Ex demonstratione tanquam effectus sequitur scientia, et ideo post considerationem naturae demonstrationis et principiorum ejus, recto ordine doctrinae de ipsa scientia agimus.

ARTICULUS I.

Quid sit scientia, et quomodo distinguatur a reliquis habitibus evidentibus.

Scientia potest sumi vel pro actuali scientia, vel pro habituali. Pri-

mo modo definita est supra, cum dicit Philosophus quod « scire est cognoscere causam, ob quam res est, et illius causam esse, etc. » Habitualis autem definitur solet, quod est *habitus per demonstrationem acquisitus*, sicut e contra definita est demonstratio, quod est syllogismus efficiens scire. Nec tamen in hoc committitur circulus, definiendo demonstrationem per scientiam, et scientiam per demonstrationem: tum quia demonstratio non dicitur quod est syllogismus efficiens habitum scientiae immediate, sed quod est syllogismus efficiens scire actuale, id est assensum scientificum, a quo generatur habitus, qui inclinatur ad similem assensum; tum etiam, quia demonstratio non illa sola definitione definita est, sed etiam alia, et ideo tanquam aliter notificata potuit rursus scientia definitur per ipsam sine circulo.

Secundo etiam potest definitur habitus scientiae, quod est « habitus, qui versatur circa conclusionem notam ex propositionibus universalibus, necessariis et immediatis. »

Ut autem melius cognosci possit ipsa ratio scientiae, oportet distinctionem, seu differentiam inter ipsam et alios habitus intellectuales discernere; et in praesenti agemus de habitibus evidentibus, postea vero de invidentibus. Quos omnes breviter numerat S. Thomas, 1 Post., lect. ult.: « Sciendum, inquit, est quod Aristoteles, in vi Ethic., ponit quinque, quae se habent semper ad verum, scilicet artem, scientiam, sapientiam, prudentiam et intellectum, subjungens duo, quae se habent ad verum et falsum, scilicet suspicionem et opinionem (ad quos etiam reducitur fides humana.) Prima autem quinque se habent solum ad verum, quia important rectitudinem rationis; sed tria eorum, scilicet

scilicet sapientia, scientia et intellectus important rectitudinem cognitionis circa necessaria: scientia quidem circa conclusiones, intellectus circa principia, sapientia circa altissimas causas; alia vero important rectitudinem rationis circa contingentia. » Ita D. Thomas, qui uberius materiam istam tractat 1-11, q. 1711, et in sexto Ethicorum.

Igitur quinque illi habitus conveniunt in hoc quod sunt virtutes intellectuales, quia disponunt intellectum dispositione recta ad verum; tunc autem est recta dispositio, quando intellectus firmiter et certo procedit, quia si adhuc non firmatur in vero, sed deficere potest ad falsum, nondum est perfectus circa verum, sed imperfectus et defectuosus; virtus autem est dispositio perfecta. Unde non potest esse virtus intellectualis, nisi sit habitus certus circa veritatem. Incipiunt autem differre isti habitus inter se, quia quidam ordinant intellectum circa verum practicum, alii circa speculative. Circa practicum versatur prudentia et ars mechanica, quae dirigunt res contingentes, id est ars, factibilia, prudentia, agibilia; et de his in praesenti non est agendum.

Circa tres reliquos habitus, qui versantur circa speculationem veritatis necessariae, primo occurrit intellectus, qui ceterorum est principium, et ita vocatur habitus principiorum. Circa quem non defuerunt qui existimarent nihil aliud esse, quam ipsam potentiam intellectivam, quae per seipsam determinatur sine habitu superaddito ad assentiendum principiis; sicut voluntas, quae est potentia, sine habitu superaddito inclinatur ad amandum se et bonum in communi, de quibus vide Cursum Carmelitanum, disp. xx, q. 1. Oppositum autem tanquam certum supponendum est, sicut supponit D. Thomas, 1-11, q. 171, a. 11, et